

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

МУДРАК Інна Василівна

УДК 343. 131 (477): 316.77

**КОМУНІКАТИВНИЙ ПРОЦЕС У СУДОВИХ ДЕБАТАХ
У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
ПАШКОВСЬКИЙ Микола Іванович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри міжнародного права
і міжнародних відносин

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
БАСАЙ Віктор Давидович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
декан Івано-Франківського факультету

кандидат юридичних наук, доцент
ТРОФИМЕНКО Володимир Михайлович,
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться 26 вересня 2011 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 в Національному університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 25 серпня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Тіщенко В.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відповідно до ст. 129 Конституції України до основних засад судочинства належать: забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами та ін.

Концепцією судово-правової реформи в Україні, схваленою постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1992 року № 2296-ХІІ, було визнано як принцип судово-правової реформи необхідність створення такого судочинства, яке максимально гарантувало б право на судовий захист, рівність громадян перед законом, створило б умови для дійсної змагальності і реалізації презумпції невинності, що відповідає і міжнародно-правовим стандартам функціонування кримінального судочинства. Україна ратифікувала відповідно у 1973 і 1997 роках Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року і Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та взяла на себе зобов'язання забезпечити кожному право на справедливий розгляд (ст. 14 Пакту і ст. 6 Конвенції).

Змагальність кримінального судочинства неможлива без належного забезпечення комунікації між його учасниками, особливо під час судових дебатів, коли відбувається не лише обмін інформацією про процесуальні позиції у справі, але й створюється можливість в межах процесуальної форми здійснювати вплив на внутрішнє переконання суддів, які входять до складу суду, що розглядає кримінальну справу.

Існування та динамічний розвиток комунікативного процесу в кримінальному судочинстві, в тому числі в частині судових дебатів, обумовлені кримінально-процесуальним законом, що наділяє учасників кримінально-процесуальної діяльності (в тому числі професійних і непрофесійних учасників судових дебатів) правом виступати в суді з промовами, обмінюватись репліками, висловлювати думку, заявляти клопотання, давати пояснення в кримінально-процесуальному провадженні та ін. Ефективність кримінального провадження залежить крім іншого також від рівня процесуальної комунікації як під час судового розгляду (підготовча частина, коли сторонам надається можливість знайомитися зі своїми правами, заявляти клопотання, у тому числі про відводи; судове слідство, коли сторони вступають у спілкування з приводу дослідження доказів, а особливо – у судових дебатах), так і на попередніх стадіях кримінального процесу (порушення кримінальної справи, дізнання і досудове слідство).

У той же час таке право на процесуальну комунікацію залишається малодослідженим в кримінально-процесуальній науці, що позначається на ефективності правового регулювання кримінально-процесуальної комунікації, особливо у розрізі сучасних кримінально-процесуальних реалій – в суді присяжних,

в медіаційних процедурах, під час провадження на підставі угод, у скорочених провадженнях.

Теоретичною основою дослідження стали наукові праці вчених XIX - початку XX ст.: Л.Є. Владимірова, М.Ф. Громницького, А.Ф. Коні, К.Л. Луцького, Ф.М. Плевако, П.С. Пороховщикова, М.М. Сперанського; українських вчених: Ю.П. Аленіна, Т.В. Варфоломеевої, І.В. Вернидубова, Ю.М. Грошевого, Ю.О. Гурджі, О.Б. Загурського, М.В. Костицького, Ю.І. Крючко, А.М. Медвідь, О.Р. Михайленко, В.В. Молдована, В.Т. Нора, Ю.М. Оборотова, А.П. Овчиннікової, М.І. Пашковського, П.М. Рабіновича, В.М. Тertiшника та ін., а також вчених країн СНД: С.С. Алексєєва, А.С. Барабаша, О.А. Давлєтова, А.О. Данилевича, Н.Н. Івакіної, Т.З. Зінатулліна, В.Д. Капустянського, Я.С. Кисельова, З.І. Корнєва, О.М. Косянової, А.Л. Лікаса, Є.А. Матвієнко, І.І. Мельникова, Т.Г. Морщакової, Є.А. Ножина, М.М. Остапчука, І.Д. Перлова, М.М. Полянського, Г.П. Саркісянц, М.С. Строговича, Ю. Хабермаса, М.Л. Шифмана та ін.

Проте зазначені наукові праці не вичерпують дану проблематику, а багато викладених в них теоретичних положень потребують оновлення. Окремі правові питання процесуальної комунікації в кримінальному судочинстві, не дивлячись на їх актуальність та активну наукову дискусію, не одержали в літературі достатньо повного і цілісного вирішення. Це стосується, перш за все, проблем правового регулювання засобів процесуальної комунікації, комунікативної діяльності учасників судових дебатів у кримінальному процесі, що в умовах реформування національного кримінально-процесуального законодавства й обумовлює актуальність теми цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до напрямків досліджень Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970). Безпосередньо тема дисертації відповідає плану наукових досліджень кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» в рамках теми «Проблеми ефективності кримінально-процесуального законодавства у сфері боротьби зі злочинністю та охорони прав особистості в умовах формування правової держави».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є з'ясування сутності кримінально-процесуальної комунікації в судових дебатах кримінального судочинства в контексті забезпечення її ефективного правового регулювання, а також внесення пропозицій з удосконалення національного кримінально-процесуального законодавства у цій сфері.

Для досягнення даної мети автором були поставлені такі завдання:

- з'ясувати сутність кримінально-процесуальної комунікації в кримінальному судочинстві як елемента кримінально-процесуальної дійсності;

- визначити поняття комунікативного процесу в судових дебатах у національному кримінальному судочинстві, з'ясувати його зміст та значення;
- визначити поняття права суб'єкта кримінального процесу на процесуальну комунікацію, в тому числі в межах судових дебатів;
- з'ясувати комунікативну природу правової активності суб'єктів кримінального процесу;
- встановити особливості комунікативного процесу в нових процесуальних формах: у суді присяжних, під час провадження на підставі угод, у скорочених провадженнях, в медіаційних процедурах;
- визначити поняття судового виступу та його комунікативні елементи в кримінальному судочинстві;
- обґрунтувати психологічні та феноменологічні особливості судової промови в кримінальному судочинстві, її правову цінність;
- розробити науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення кримінально-процесуального законодавства у частині правового регулювання судових дебатів.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні відносини, що складаються в кримінальному судочинстві в межах судових дебатів крізь призму кримінально-процесуальної комунікації.

Предметом дослідження є комунікативний процес у судових дебатах у кримінальному судочинстві України.

Методи дослідження. Методологічну обґрунтованість вихідних теоретичних положень дисертаційної роботи забезпечує комплекс взаємодоповнюючих загальних і спеціальних методів сучасної теорії пізнання, що були обрані відповідно до мети і завдань дослідження. Зокрема, методи філософської діалектики використовувалися під час розгляду проблематики комунікативного процесу в судових дебатах у кримінальному судочинстві у площині взаємозв'язків та взаємообумовленостей державно-правових явищ із суспільним життям в контексті комплексу ідей щодо пізнання кримінально-процесуальної дійсності; процесуального регулювання кримінально-процесуальних комунікацій; дослідження права суб'єктів кримінального процесу на процесуальну комунікацію; співвідношення механізмів (феноменів) переконання і внутрішнього переконання судової промови та їх взаємопереходи, що подаються як діалектичний синтез протилежностей (п.п. 1.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Системний підхід дозволив проаналізувати судову промову як засіб впливу її носія (комунікатора) на відповідного отримувача (реципієнта), прямий і зворотній зв'язки в системі «комунікатор-реципієнт» (п.п. 1.3). Метод структурно-функціонального аналізу використовувався для визначення комунікативних елементів, що приводять в дію систему «оратор-аудиторія», а також ролі і процесуального значення судової промови у формуванні внутрішнього переконання судді (п.п. 2.3, 2.4). За допомогою методів системного аналізу і синтезу досліджувалися принципи, функції судової промови в кримінальному судочинстві (п.п. 2.3).

З позицій методу герменевтичного аналізу зроблено висновки про тлумачення кримінально-процесуальної комунікації, комунікативної дії у кримінальному судочинстві, комунікативного дискурсу сфери кримінального судочинства (п.п. 1.2, 3.2).

Аксіологічний підхід дозволив дослідити комунікативність і дискурсивність судової промови в національному кримінальному судочинстві, особливості правової активності суб'єктів кримінального процесу в межах судових дебатів (п.п. 2.1, 2.4, 3.2).

Історико-правовий метод використовувався для дослідження генези інституту судових дебатів національного кримінального судочинства (п.п. 1.1).

Нормативно-юридичний підхід дав змогу проаналізувати в контексті галузевої проблематики проект Кримінально-процесуального кодексу України, розроблений Робочою групою з питань реформування кримінального судочинства, створеною відповідно до Указу Президента України від 17 серпня 2010 року (№ 820/2010), Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року (№ 2453-VI) та ін. (п.п. 3.3, 3.4).

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали судової практики, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень України, а також результати анкетування 300 суддів в Одеській, Херсонській, Миколаївській областях. Тематика опитувань стосувалась окремих перспектив розвитку комунікативного процесу сфери кримінального судочинства в контексті реформування національної судової системи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим в українській кримінально-процесуальній науці комплексним дослідженням комунікативних аспектів сфери національного кримінального судочинства, зокрема, в судових дебатах. Новизна дослідження відображена в наступних основних положеннях:

вперше:

- доведено, що судові дебати в українському кримінальному судочинстві – історично властивий кримінальному судочинству інститут кримінально-процесуального права та етап судового розгляду у кримінальних справах, який забезпечує найвищий рівень комунікації між сторонами (як зацікавленими у вирішенні кримінальної справи суб'єктами) та судом (як органом, зобов'язаним вирішити правовий спір);

- визначено комунікацію як генетично іманентну кримінальному судочинству смислову сторону кримінально-процесуальної діяльності, яка з найдавніших і найпростіших форм кримінального процесу розвинулася у сучасну технологічно наповнену смислову форму правової взаємодії суб'єктів кримінального процесу, а в судових дебатах – смислову сторону кримінально-процесуальної діяльності, що виражається в обміні інформацією сторін між собою та судом у зв'язку з вирішенням кримінальної справи;

- запропоновано розглядати як кримінально-процесуальні гарантії комунікативні гарантії – комунікативно-правові засоби забезпечення кримінально-процесуальної активності суб'єктів кримінального процесу (в тому числі учасників судових дебатів);

- виокремлено право на процесуальну комунікацію як забезпечену процесуальними нормами можливість суб'єкта кримінального процесу (в тому числі учасника судових дебатів) на отримання інформації про кримінальне провадження, обмін інформацією про стан кримінального провадження та вплив на кримінальне провадження;

- обґрунтовано існування комунікативної свободи учасників судових дебатів у частині визначення ними структури та змісту судових промов та реплік;

- обґрунтовано, що стан комунікативного процесу кримінального судочинства визначається процесуальною формою відповідно до чинного кримінально-процесуального закону, а також рівнем правової активності суб'єктів комунікативного процесу;

удосконалено:

- обґрунтування забезпечення процесуального регулювання медіаційних процедур в кримінальному судочинстві, де медіація можлива на всіх стадіях процесу до видалення суду до нарадчої кімнати для постановлення судового рішення;

- тлумачення процесуального механізму мовного впливу в судових дебатах у кримінальній справі як мовного процесуально врегульованого аспекту кримінально-процесуальної діяльності учасників судових дебатів, що наділяє судову промову у кримінальному судочинстві соціально-правовою функціональністю, дискурсивністю, комунікативністю;

дістало подальшого розвитку:

- визначення поняття судової промови як передбаченого кримінально-процесуальним законодавством різновиду судових виступів в кримінальному судочинстві;

- визначення поняття судових дебатів не лише як інституту кримінально-процесуального права, але й як циклічної множини кримінально-процесуальних інтеракцій (актів правової взаємодії), що включаються в комунікативний процес кримінально-процесуального судочинства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення можуть бути використані:

у науково-дослідницькій сфері – як підґрунтя для подальших комплексних загальнотеоретичних досліджень із кримінального права і процесу, загальної теорії права, судової психології, соціальної психології, філософії права, логіки, наук лінгвістичного циклу тощо, а також для подальших досліджень комунікативного процесу сфери кримінального судочинства;

у правотворчій сфері – при розробці проекту Кримінально-процесуального кодексу України та інших нормативно-правових актів;

у правозастосовчій сфері – як рекомендації для вдосконалення діяльності прокурорів при підтримці державного обвинувачення і реалізації функцій захисту захисником, при здійсненні правосуддя судами;

у навчальному процесі – при викладанні курсів «Кримінальний процес України», «Адвокатура України», «Прокурорський нагляд», в процесі освоєння спецкурсу «Судова промова», в дослідницькій роботі студентів та аспірантів, при підготовці відповідних науково-практичних посібників.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію підготовлено на кафедрі кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» та обговорено на міжкафедральному семінарі кафедр кримінального процесу, криміналістики.

Основні положення дисертаційного дослідження були апробовані у виступах на наукових конференціях і семінарах, зокрема: Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (червень 2009 р., м. Одеса), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми кримінального права, процесу і криміналістики» (жовтень 2009 р., м. Одеса), Перших Всеукраїнських наукових читаннях з кримінальної юстиції пам'яті професора В.П. Колмакова (квітень 2010 р., м. Одеса), Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії «Правове життя сучасної України» (травень 2010 р., м. Одеса), Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу Національного університету «Одеська юридична академія» (травень 2011 р., м. Одеса).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у семи наукових статтях, шість з яких опубліковані у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які поєднують одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (289 найменувань) і одного додатку. Повний обсяг роботи складає 242 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, зазначається зв'язок обраної теми з планами науково-дослідних робіт, формулюються мета і завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет, і використані методи дослідження, викладено наукову новизну роботи, висвітлено практичне значення й апробацію результатів дослідження, вказані публікації за темою дослідження.

Розділ 1. «Судові дебати в кримінальному процесі: історія і теоретичний аналіз» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню комунікації в генезі інституту судових дебатів у кримінальному судочинстві України з часів Київської Русі і до сучасного стану.

У підрозділі 1.1. «Судові дебати в генезі національного кримінального судочинства» визначено та охарактеризовано історичні етапи становлення та розвитку інституту судових дебатів. До таких історичних етапів автором віднесено:

1) неформалізований період (форма судових дебатів визначалася загальною формою обговорення суспільно-важливих питань, наприклад, на народних зібраннях (віче); існував єдиний процес для розгляду справ про кримінальні і цивільні правопорушення) – з найдавніших часів до XIV ст.;

2) виникнення та становлення інституту судових дебатів (відмежування судового розгляду; формалізація процедури судового розгляду; допуск до участі в судових дебатах представників) – XIV-XIX ст.;

3) автономізація судових дебатів як частини судового розгляду та інституту кримінально-процесуального провадження (змагальний порядок судового процесу) – з прийняттям Статуту кримінального судочинства 1864 р. до цього часу.

Сучасний етап розвитку судових дебатів характеризується (як і в цілому кримінальне судочинство) розширенням застосування технічних засобів (від фіксації судового процесу до візуалізації змісту судового розгляду).

Висловлюється думка про те, що історія становлення й розвитку інституту судових дебатів дозволяє розглянути комунікацію в кримінальному судочинстві як фактор формування правосвідомості, правової активності соціуму конкретної історичної доби з урахуванням правових відносин, економічних, політичних, духовних змін, правових уявлень і потреб.

У підрозділі 1.2. «Поняття і зміст судових дебатів у кримінальному судочинстві: комунікативний аспект» визначається поняття кримінально-процесуальної комунікації в кримінальному судочинстві у широкому і вузькому розумінні.

Кримінально-процесуальна комунікація у широкому розумінні як елемент кримінально-процесуальної діяльності полягає в наданні (обміні) учасниками кримінально-процесуальної діяльності інформації, спільної участі в проведенні процесуальних дій та взаємосприйнятті один одного, що відбувається в передбачених законом процесуальних формах та свідчить про формально-рольовий характер такої комунікації. Кримінально-процесуальна комунікація у вузькому розумінні – обмін процесуально значимою інформацією учасниками кримінально-процесуальної діяльності (в судових дебатах – надання (обмін) інформації щодо позицій сторін).

Поділяючи погляди щодо феномену правової активності особистості (внутрішньої та зовнішньої) як відправного імпульсу формування

внутрішнього переконання суб'єкта процесуального діалогу (С.А. Альперт, Ю.М. Грошевий) та ототожнення даного феномену з категорією життєвої позиції з вказівкою на те, що правова активність виступає лише продуктом дії формуючих її явищ – правової установки, ціннісно-правової орієнтації, правосвідомості, правової культури (Ю.О. Гурджі), автором підкреслюється, що вплив на механізм формування зазначених категорій дискурсивного поля правової активності суб'єктів кримінального процесу здійснює, зокрема, правове регулювання комунікативної кримінально-процесуальної діяльності.

Судові дебати в кримінальному судочинстві – це: 1) циклічна множина кримінально-процесуальних інтеракцій (актів правової взаємодії), що включаються в комунікативний процес кримінального судочинства; 2) інститут кримінально-процесуального права, що характеризується особливим процесуальним порядком реалізації кримінально-процесуальної комунікації (в тому числі в режимі відеоконференцзв'язку), в якій задіяні професійні та непрофесійні учасники судових дебатів – суб'єкти кримінально-процесуальної комунікації; 3) самотійна частина судового розгляду як етап кримінально-процесуальної діяльності, в якій державний обвинувач, потерпілий і його представник, а також цивільний позивач, цивільний відповідач або їх представники, захисник, підсудний у формі судових промов та реплік аналізують і оцінюють докази, досліджені у судовому слідстві, дають юридичну оцінку діяння, інкримінованому підсудному, висловлюють свої міркування по суті пред'явленого обвинувачення, стосовно міри покарання, звільнення від покарання чи виправдання, цивільного позову та інших питань, що підлягають вирішенню судом при постановленні судового рішення.

У підрозділі 1.3. «Мовний вплив в судових дебатах як предмет кримінально-процесуального регулювання» аналізується кримінально-процесуальна комунікація як процесуальний механізм мовного впливу в судових дебатах у кримінальній справі, а також проблематика мови кримінально-процесуального провадження.

Мовний вплив в судових дебатах у кримінальній справі як комунікативний процес в кримінальному судочинстві у вузькому розумінні включає як комунікативні елементи (складові): судову аудиторію, судових ораторів (професійних та непрофесійних), судову промову та зворотній зв'язок.

Зворотній зв'язок – основний показник функціонування механізму мовного впливу – така взаємодія в системі «оратор – аудиторія», при якій досягається найбільш тісний контакт між комунікатором і реципієнтом та забезпечується максимально повне сприйняття промови. Такий зв'язок здійснюється у двох напрямках: «оратор – аудиторія» (лінгвістичний, паралінгвістичний, кінетичний коди комунікації) і «аудиторія – оратор» (лінійний і нелінійний, внутрішній і зовнішній види зв'язків). Реакція аудиторії на судову промову оратора і реакція оратора на поведінку аудиторії пов'язані постійними комунікативними сигналами в обох напрямках. Це робить монолог оратора за формою діалогом по суті.

Зауважується актуальна необхідність дослідження такого процесуального права як право на процесуальну комунікацію (забезпечену процесуальними нормами можливість суб'єкта кримінального процесу, в тому числі учасника судових дебатів, на отримання інформації про кримінальне провадження, обмін інформацією про стан кримінального провадження та вплив на кримінальне провадження), що має забезпечуватись процесуальними гарантіями. В цьому контексті стверджується, що мотивації використання населенням певного регіону України мови в кримінально-процесуальному провадженні (в тому числі в судових дебатах) мають в процесі комунікативне значення з огляду на комунікативні гарантії та комунікативний комфорт (дискомфорт). Автор вважає, що комунікативні гарантії як комунікативно-правові засоби забезпечення реалізації кримінально-процесуальних прав суб'єктів кримінального процесу (в тому числі учасників судових дебатів) мають втілюватись в кримінально-процесуальних гарантіях та означати білінгвізм кримінально-процесуальної діяльності на всіх стадіях кримінального процесу (ст.ст. 318, 332, 230, 266 КПК України). Комунікативний комфорт (дискомфорт) через мову комунікативних дій суб'єктів кримінального процесу впливає на їх правову активність.

Зважаючи на те, що в більшості регіонів України компактно проживають національні меншини, мовою міжнаціонального спілкування виступає російська мова. Згідно з переписом населення 2001 року російську мову визнали рідною 29,6 % населення України.

Пропонується внести зміни та доповнення до ст. 30 проекту КПК України та викласти частину першу данної статті у такій редакції:

«Судочинство провадиться українською мовою або російською мовою».

Розділ 2. «Комунікативні елементи судової промови як предмет кримінально-процесуального регулювання» складається з чотирьох підрозділів та присвячений теоретичній розробці проблематики судової промови в кримінальному судочинстві як основного засобу мовного впливу на внутрішнє переконання суддів зі складу суду та інших учасників судових дебатів.

У підрозділі 2.1. «Поняття, процесуальне значення, комунікативність судової промови у кримінальному судочинстві» досліджується кримінальне судочинство (зокрема, в частині судових дебатів) як сфера втілення ціннісних характеристик права, де комунікативність судової промови в кримінальному процесі уособлює постійний реальний рух суб'єкта кримінального процесу у вимірі правових цінностей, причому наголошується на неможливості позапроцесуальності такого руху, оскільки вирішення правової ситуації в свідомості (на основі правових цінностей) неодмінно потребує процесуального вирішення шляхом прийняття судового рішення у конкретній кримінальній справі.

Автор робить висновок про те, що виголошення судової промови в кримінальному судочинстві постає як відбиття в процесі свідомого проникнення

в ключову ланку правової ситуації – правову суть. Слід погодитися з Ю.О.Гурджі, що таке проникнення неможливо уявити і задіяти поза феноменом кримінально-процесуальної активності – правової активності, що свідомо і діяльно (або бездіяльно) проявляється на всіх стадіях процесу (в тому числі в судових дебатах), визначає правовий зміст кримінально-процесуальних актів та включає, крім процесуально врегульованих прав та обов’язків суб’єктів кримінального процесу, також рівень їх професійної правосвідомості, правову культуру, психологічну підготовку, особисті характеристики.

У підрозділі 2.2. «Форма і зміст судової промови у кримінальному судочинстві» вказується на зміст судової промови як інформацію, що охоплюється даним публічним виступом, та на форму як зовнішнє вираження промови, її побудову та виголошення.

Судова промова за способом свого об’єктивного вираження є творчістю та має індивідуальний характер. Це дає підставу стверджувати про недоречність формалізації структури судової промови професійних учасників судових дебатів та в цьому контексті про комунікативну свободу як елемент права на процесуальну комунікацію, що виявляється в таких особливостях структурної побудови судової промови в кримінальному судочинстві, що допускають як структурний фактор логіку викладу інформації. Тому відповідні накази, інструкції, положення, закріплені на відомчому рівні, слід розглядати виключно як метод рекомендації щодо побудови судової промови суб’єктом кримінально-процесуальної комунікації.

Тобто структурно (за формою) судова промова є комунікативно вільною від будь-яких приписів. В той час зміст судової промови визначається, перш за все, кримінально-процесуальним законом та втілюється, наприклад, у процесуальних обов’язках захисника висловити свою думку в судових дебатах про значення перевірених доказів у справі, про наявність обставин, що виправдовують підсудного чи пом’якшують його відповідальність (ст. 266 КПК України); або процесуальних обов’язках державного обвинувача в судових дебатах викласти свої міркування з приводу застосування кримінального закону і міри покарання щодо підсудного (ст. 264 КПК України).

Водночас підкреслюється, що кримінально-процесуальна комунікація в судових дебатах (в тому числі судова промова) має бути не тільки пов’язана з предметом судового розгляду, але й підпорядкована певним етичним правилам.

У підрозділі 2.3. «Принципи і функції судової промови у кримінальному судочинстві» здійснено системний аналіз принципів (змагальності, доказовості, конкретності, відповідності висновків внутрішньому переконанню судового оратора) і функцій (процесуальної, комунікативної, інформативної і виховної) судової промови в кримінальному судочинстві як обов’язкової умови реалізації цільової установки судової промови.

Звертається увага на цільову установку судової промови як різновид не тільки мовної, але й процесуальної діяльності, що здійснюється у суворій відповідності з законом, визначається також вимогами закону: шляхом дослідження і оцінки доказів сформулювати відповідні висновки та переконати суд і присутніх в залі судового засідання в їх достовірності, спонукати суд до прийняття рішення, що відповідає процесуальній позиції та висновкам судового оратора, забезпечуючи формування внутрішнього суддівського переконання.

У підрозділі 2.4. «Психологічний і феноменологічний аспекти судової промови в комунікативному процесі кримінального судочинства» розглядається психологічний та феноменологічний зміст судової промови у механізмі кримінально-процесуальної комунікації.

Відзначається, що дискусія, якою в певному розумінні є судові дебати, а по суті і судова промова, має сенс, коли її метою є результативна концептуальна комунікація – дискурс.

Дискурс судових дебатів у кримінальному судочинстві як постійний інформаційний взаємозв'язок учасників судових дебатів, сукупність їх мовлення та мислення, направлений, перш за все, на формування внутрішнього переконання суб'єктів комунікативного процесу кримінального судочинства.

Механізм переконання та внутрішнього переконання в кримінальному судочинстві розглядаються як самостійні правові феномени. Саме феномен внутрішнього переконання визначає суддівське переконання в цілому та покликаний вплинути на вольову рішучість судді діяти відповідно до одержаних знань в тому варіанті поведінки, який в даній конкретній правовій ситуації допускається кримінально-процесуальним законом.

Розділ 3. «Кримінально-процесуальна комунікація в судових дебатах як елемент правової дійсності» складається з чотирьох підрозділів та присвячений методологічній проробці комунікативної проблематики кримінального судочинства в судових дебатах з виходом на сучасні процеси реформування національного кримінального процесу, напрацювання перспектив розвитку комунікативного процесу в нових кримінально-процесуальних реаліях.

У підрозділі 3.1. «Особливості комунікативного процесу у судових дебатах у кримінальному судочинстві» досліджується реалізація кримінально-процесуальної комунікації професійних і непрофесійних учасників судових дебатів в дискурсивних комунікативних практиках.

Підкреслюється, що кримінально-процесуальна комунікація сторін у кримінальному судочинстві – позитивне явище, якщо воно не створює можливості для зловживання процесуальними правами. Тому національне кримінально-процесуальне законодавство має забезпечити:

1) належний рівень кримінально-процесуальної комунікації на всіх стадіях процесу, в тому числі в судових дебатах;

2) доступ зацікавлених учасників кримінально-процесуальної діяльності та публіки до участі у комунікації, в тому числі за допомогою технічних засобів (відеоконференцз'язок, теле-, радіотрансляція). Зокрема, за наявності у кримінальній справі не одного, а багатьох потерпілих (наприклад, справи збанкрутілих кредитних товариств) трансляція судових дебатів буде забезпечувати право на процесуальну комунікацію усім без винятку учасникам судових дебатів у конкретній кримінальній справі;

3) у певних випадках мова може йти про забезпечення участі в кримінально-процесуальній комунікації необмеженого кола осіб (наприклад, у суспільно-важливих або резонансних справах). Тут трансляція судових дебатів у суді присяжних буде мати важливе суспільне значення з точки зору формування правової активності громадян, правосвідомості та правової культури.

У зв'язку з цим пропонується доповнити проект КПК України статтею «Трансляція судових дебатів» у наступній редакції:

«При здійсненні правосуддя за клопотанням однієї зі сторін в кримінальних справах рішенням суду може бути дозволена відео або радіотрансляція судових дебатів».

У підрозділі 3.2. «Модель комунікативного процесу в контексті розвитку національного кримінального судочинства» розглядається кримінально-процесуальна транскрипція категорії «комунікативний процес».

На думку дисертанта, модель комунікативного процесу як система символічних структур кримінально-процесуальної комунікації втілює форму, метод і ціль, де форма – це комунікативний дискурс сфери кримінального судочинства, метод – кримінально-процесуальна діяльність, ціль – кримінально-процесуальна активність суб'єктів кримінального процесу. Комунікативний дискурс матеріалізується крізь призму кримінально-процесуальної комунікації та комунікативної дії, відповідно кримінально-процесуальна діяльність виражається в процесуальних діях і процесуальних рішеннях, а кримінально-процесуальна активність включає ієрархію від внутріособистісної правової активності до зовнішньої правової активності з позначенням можливого переходу першого її різновиду у другий.

Комунікативний підхід до права (герменевтична теорія Ю. Хабермаса) дає змогу забезпечити розв'язання проблем загальносуспільного характеру через залучення громадян до дискурсу, у рамках якого створюються умови для вільного, неупередженого діалогу, що спрямований на досягнення консенсусу, де комунікативній дії відповідають цілком реальні суб'єктні контактні виміри.

Комунікативний дискурс у кримінальному судочинстві розуміється дисертантом як кримінально-процесуальні інтеракції (акти правової взаємодії) суб'єктів кримінального процесу – органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду (судді), інших учасників кримінального процесу (підозрюваних, обвинувачених, підсудних, їх захисників, потерпілих, цивільних позивачів і відповідачів, їх представників), осіб, які сприяють судочинству (свідків, експертів, спеціалістів,

перекладачів, понятих, заставодавців та ін.), що реалізуються в процесі як кримінально-процесуальні комунікації та комунікативні дії.

Разом з тим підкреслюється, що в процес вирішення питань вдосконалення кримінально-процесуального регулювання суспільних відносин з метою повного та ефективного виконання завдань кримінального судочинства включається також комунікативний процес в розумінні матеріального джерела кримінально-процесуального права. Комунікативний процес сфери кримінального судочинства охоплює ідейно-матеріальні витoki кримінально-процесуального законотворення, в основі яких лежать, перш за все, аксіологічні орієнтації суб'єктів комунікативного процесу (суб'єктів політичної комунікації, суб'єктів наукової комунікації, інших суб'єктів публічної комунікації) – складових суспільства, що «творить» кримінально-процесуальний закон шляхом артикуляції суспільних інтересів.

У підрозділі 3.3. «Перспективи розвитку комунікативного процесу у кримінальному судочинстві України» наголошується на необхідності продуманого методологічного підходу в питанні реформування кримінально-процесуальних інститутів, у тому числі судових дебатів, з метою забезпечення наступництва та необхідного рівня їх модернізації.

Практичне виведення судових промов учасників судових дебатів як ціннісних складових комунікативного процесу кримінального судочинства на якісно новий рівень слід пов'язувати з судово-правовою реформою, в тому числі розробкою та прийняттям нового КПК України. В такому розрізі комплексне пізнання сутності і значення кримінально-процесуальної комунікації завершує її ментальний аспект. Так, розмірковуючи над моделлю кримінального процесу та водночас усвідомлюючи її пов'язаність зі специфікою національного менталітету, слід протиставляти західний «договірний» варіант відносин держави і особистості (чужорідний українській ментальності) та прагнення до істини і справедливості як єдино можливої цілі правосуддя (властиве українській ментальності).

У підрозділі 3.4. «Розвиток комунікативного процесу в нових кримінально-процесуальних реаліях» досліджуються з позицій кримінально-процесуальної комунікації такі новели проекту КПК України як провадження в суді присяжних, провадження на підставі угод, скорочені провадження.

Зазначається, що вплив на внутрішнє переконання присяжного в суді присяжних, зокрема, слід пов'язувати з наданням професійними учасниками судових дебатів – державним обвинувачем і захисником – формулювання (пропозицій) судового рішення у письмовому вигляді, з якими суд (судді, у суді присяжних – головуючий та присяжні) знайомляться в нарадчій кімнаті (у суді присяжних – під час наради суддів). Це значно доповнює та конкретизує судову промову, породжує та спрямовує кримінально-процесуальну комунікацію, що буде розгортатись як дискурс в нарадчій кімнаті присяжних.

У зв'язку з цим пропонується внести зміни і доповнення до ст. 264 КПК України та викласти частину другу даної статті у наступній редакції:

«Прокурор, керуючись вимогами закону і своїм внутрішнім переконанням, підтримує перед судом державне обвинувачення, подає докази, бере участь у дослідженні доказів, заявляє клопотання і висловлює свою думку щодо клопотань інших учасників судового розгляду, письмово готує і подає на розгляд суду формулювання можливого судового рішення у справі».

Також пропонується внести зміни і доповнення до ст. 266 КПК України та викласти частину другу даної статті у такій редакції:

«Захисник бере участь у судових дебатах, висловлюючи суду свою думку про значення перевірених доказів у справі, про наявність обставин, які виправдовують підсудного чи пом'якшують його відповідальність, а також письмово готує і подає на розгляд суду формулювання можливого судового рішення у справі».

Автор звертає увагу на особливості проблематики комунікативних гарантій кримінального судочинства як при скороченому провадженні, так і при провадженні на підставі угод, коли, з одного боку, звужується можливість кримінально-процесуальної активності суб'єктів кримінального процесу за відсутності у правовому регулюванні комунікативно-правових засобів її забезпечення, а з іншого – відкривається можливість дослідження нових правових форм кримінально-процесуальної активності, що проявляються, наприклад, в контексті ініціювання та укладення угод про примирення.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження автором сформульовано низку висновків, які мають наукове та прикладне значення:

1. Кримінально-процесуальна комунікація у широкому розумінні як елемент кримінально-процесуальної дійсності полягає в наданні (обміні) інформації, спільної участі в проведенні процесуальних дій та взаємосприйнятті учасниками кримінально-процесуальної діяльності один одного, які відбуваються в передбачених законом процесуальних формах, що свідчить про формально-рольовий характер такої комунікації. Кримінально-процесуальна комунікація у вузькому розумінні – це обмін процесуально значимою інформацією учасниками кримінально-процесуальної діяльності. Зокрема, під час судових дебатів така комунікація полягає в наданні (обміні) інформацією щодо позицій сторін.

Ієрархія кримінально-процесуальної комунікації в залежності від рівня обміну інформацією виглядає наступним чином: від «нульової» комунікації у випадках письмового провадження, через переважно монолог та спонукання до діалогу до діалогічних форм кримінально-процесуальної діяльності (наприклад, в судових дебатах). Тобто інтенсивність кримінально-процесуальної комунікації (обсяг та швидкість передачі – отримання) залежить від відповідної процесуальної форми, за

якої відбувається кримінально-процесуальна комунікація (за письмового таємного провадження вона найнижча), та процесуальної активності учасників кримінально-процесуальної діяльності.

2. Комунікативна дія в судових дебатах у кримінальному судочинстві – це вплив на інформаційне середовище шляхом зміни (доповнення, зміни змісту, виключення, дезавуації інформації). В судових дебатах основна мета комунікативної дії – формування певного внутрішнього переконання інших учасників судових дебатів.

Крім комунікативної дії в судових дебатах у кримінальному судочинстві виділяється також поняття комунікативної позиції – наміру учасника судових дебатів діяти певним чином, заснованому на його внутрішньому переконанні.

3. Комунікативна свобода професійних учасників судових дебатів як елемент права на процесуальну комунікацію виявляється в таких особливостях структурної побудови судової промови в кримінальному судочинстві, які допускають як структурний фактор логіку викладу інформації. Іншими словами, «вільна» від структурної формалізації кримінально-процесуальна комунікація може реалізуватись її суб'єктом як відповідний визначений цим суб'єктом взаємозв'язок елементів судового виступу, якими є його вступна, основна і заключна частини.

4. Мова кримінально-процесуального провадження (в тому числі в межах судових дебатів) – це визначений процесуальним законом засіб комунікації, що полягає в реалізації процесуальних прав та обов'язків суб'єктів кримінального процесу (в тому числі учасників судових дебатів), та забезпечує вербальне формування і розвиток комунікативного дискурсу кримінального судочинства (зокрема, в межах судових дебатів). Такий процесуальний засіб комунікації втілює комунікативні гарантії (комунікативно-правові засоби забезпечення реалізації кримінально-процесуальних актів суб'єктами кримінального процесу (учасниками судових дебатів), що розглядаються як кримінально-процесуальні гарантії і означають білінгвізм кримінально-процесуальної діяльності на всіх стадіях процесу) та комунікативний комфорт (дискомфорт) – мова комунікативних дій суб'єктів кримінального процесу (учасників судових дебатів), що впливає на їх правову активність в процесі, а тому має відповідати мові кримінально-процесуального провадження.

5. Особливості кримінально-процесуальної комунікації в судових дебатах в режимі відеоконференцзв'язку слід пов'язувати з можливістю дистанційного виголошення промов та обміну репліками непрофесійними учасниками судового розгляду – потерпілим і його представником, цивільним позивачем, цивільним відповідачем або їх представниками, підсудним. Відеоконференцзв'язок у кримінальному судочинстві – це кримінально-процесуальна комунікація (у широкому розумінні), що стає можливою завдяки застосуванню технології відеозв'язку для забезпечення присутності під час судового розгляду свідків, потерпілих, експертів,

підозрюваних, обвинувачуваних, підсудних, засуджених та інших осіб, можливості проведення процесуальних дій у режимі відеоконференцзв'язку як способу збирання доказів. В той же час відеоконференцзв'язок в судових дебатах – це кримінально-процесуальна комунікація (у вузькому розумінні), що забезпечує дистанційний режим судових дебатів як частини судового розгляду.

Процесуальна форма судових дебатів має забезпечити максимальний діалог між сторонами та судом за умови монологічного за формою судового виступу сторін; забезпечення дискурсу, а не простого мовлення сторонами, особливо з урахуванням нових тенденцій розвитку кримінального судочинства (компенсаторних, примирливих, погоджувальних процедур, спрямованих на подолання конфліктних ситуацій та забезпечення діалогу між сторонами).

Такий діалог в тому числі може бути досягнуто завдяки трансляції судових дебатів, що здатна забезпечити право на процесуальну комунікацію усім без винятку учасникам судових дебатів у конкретній кримінальній справі (за наявності у справі не одного, а багатьох потерпілих), а також здатна забезпечити участь у кримінально-процесуальній комунікації необмеженого кола осіб (у суспільно-важливих або резонансних справах).

Пропонується доповнити проект КПК України статтею «Трансляція судових дебатів» наступного змісту:

«При здійсненні правосуддя за клопотанням однієї зі сторін в кримінальних справах рішенням суду може бути дозволена відео або радіотрансляція судових дебатів».

6. Судовий виступ у кримінальному судочинстві (промова, пояснення, думка) – це процесуально врегульована кримінально-процесуальна комунікація, що є обміном інформацією про позиції у кримінальній справі. Судова промова як вид судових виступів в судових дебатах – це передбачений кримінально-процесуальним законодавством усний публічний монологічний виступ учасника судових дебатів, діалогічний за своєю природою, предмет якого є елементом правозастосовчого процесу у кримінальному судочинстві та полягає в аналізі, оцінці та формулюванні висновків по матеріалам, що були досліджені в судовому засіданні при розгляді конкретної кримінальної справи, з метою здійснення визначеного процесуальною функцією учасника судових дебатів впливу на внутрішнє переконання суду і присутніх в залі судового засідання осіб. При цьому необхідно зазначити, що крім аудиторії зали судового засідання – сукупності реципієнтів судової промови, на яких направлено комунікативний вплив судового оратора в судових дебатах у кримінальній справі, – завжди є необхідність зважати на потенційну аудиторію – можливих «квазіреципієнтів» судової промови, які в певний спосіб дізнаються про судову промову, що була виголошена в судових дебатах у кримінальній справі.

7. Візуальний код судової промови являє собою комунікативний вплив крізь призму наочних матеріалів і технічних засобів, що можуть використовуватись професійними учасниками судових дебатів під час виголошення судової промови як

допоміжні до її ілюстрації. Необхідність процесуальної регламентації використання відповідних засобів спонукає пропозицію внесення змін та доповнень до ст. 318 КПК України та наступної редакції частини третьої данної статті:

«Учасники судового розгляду мають право в судових дебатах посилалися тільки на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні.

Учасники судового розгляду мають право в судових промовах використовувати наочні матеріали, технічні засоби.

Якщо під час судових дебатів виникне потреба подати нові докази, суд відновлює судові сліdstво. Після закінчення відновленого судового сліdstва суд знову відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин».

8. Принципами судової промови є основоположні вимоги судової промови, основні ідеї, що визначають її зміст і форму та забезпечують найбільш повну реалізацію функцій (процесуальної, комунікативної, інформативної, виховної) судового виступу в кримінальному судочинстві. Загальними принципами судової промови є принципи змагальності, доказовості, конкретності, відповідності висновків внутрішньому переконанню судового оратора. Комунікативна функція судової промови, являючи собою практичне втілення діалогічної природи судової промови, шляхом полеміки і дискусії забезпечує здійснення комунікативно-процесуальної діяльності судового оратора, а шляхом задіяності в породженні комунікативного дискурсу – забезпечує динаміку комунікативного процесу національного кримінального судочинства.

9. Психологічний зміст судової промови за допомогою вербальних засобів судової комунікації слід розуміти як реалізацію волі як акту індивідуальної свідомості судового оратора з метою впливу на свідомість інших суб'єктів кримінального процесу (насамперед, суддів), розширити їх свідомість новими знаннями та викликати в них відповідні емоції, почуття, настрої, в результаті чого свідомість інших суб'єктів кримінального процесу (насамперед, суддів) має сприйняти адресовану їй інформацію та відтворити її у відповідних умовиводах, що стануть основою при формуванні суддями висновків (в тому числі їх внутрішнього переконання) у кримінальній справі і постановленні судового рішення.

10. Забезпечення процесуального регулювання медіаційних процедур в кримінальному судочинстві – не що інше, як забезпечення права суб'єкта кримінального процесу на процесуальну комунікацію. Тому сторона захисту та сторона обвинувачення по суті можуть заявити в судовому розгляді (в тому числі в судових дебатах) про готовність до медіації, що зобов'язує суд зупинити судовий розгляд, перервати судові дебати та забезпечити медіаційний процес. Крім того, правового регулювання потребує також питання можливого строку проведення медіації в кримінальному процесі. Таке питання вирішується у розрізі можливості медіації на всіх стадіях процесу до видалення суду до нарадчої кімнати для постановлення судового рішення.

Пропонується внести зміни до проекту КПК України та викласти статтю 338 у наступній редакції:

«Судовий розпорядник вручає особам, які беруть участь у судовому розгляді, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені цим Кодексом.

Після ознайомлення обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у судовому розгляді, з пам'яткою, головуючий з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх.

Головуючий оголошує перерву в судовому розгляді, якщо сторони заявили про бажання скористатись правом на примирення».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Мудрак І.В. Судова промова як конститутивна складова процесуальної діяльності державного обвинувача /І.В. Мудрак //Вісник прокуратури. – 2008. – № 5. – С. 49-56.
2. Мудрак І.В. Судове красномовство як ключовий елемент правової комунікації захисника в кримінальному процесі /І.В. Мудрак //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. Вип. 39. – Одеса: Юридична літ-ра, 2010. – С. 404-410.
3. Мудрак І.В. Концепція національного кримінально-процесуального судочинства в контексті судово-правової реформи /І.В. Мудрак //Віче. – 2010. – № 22(283). – С. 18-20.
4. Мудрак І.В. Особливості комунікативного процесу в судових дебатах у кримінальному судочинстві /І.В. Мудрак //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. Вип. 40. – Одеса: Юридична літ-ра, 2010. – С. 159-167.
5. Мудрак І.В. Національні ментальні структури судових дебатів у кримінальному судочинстві /І.В. Мудрак //Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. – 2010. – № 2. – Т.2. – С. 670-673.
6. Мудрак І.В. Судова промова у кримінальному судочинстві /І.В. Мудрак //Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – №1. – С. 140-142.
7. Мудрак І.В. Деякі філософські основи національного кримінального судочинства /І.В. Мудрак //Правове життя сучасної України – Одеса: Фенікс, 2011. – Т. 2. – С. 191-192.

АНОТАЦІЯ

Мудрак І.В. Комунікативний процес в судових дебатах у кримінальному судочинстві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2011.

У дисертації досліджуються питання методологічного, теоретико - правового і прикладного характеру проблематики комунікативного процесу національного кримінального судочинства. Формулюється авторське бачення концепції комплексного пізнання сутності і значення кримінально-процесуальної комунікації в кримінальному судочинстві. Досліджуються комунікативні елементи судового виступу як предмету кримінально-процесуального регулювання, в т. ч. в межах судових дебатів, комунікативні гарантії, проблематику правової активності суб'єктів кримінального процесу.

Вносяться пропозиції щодо удосконалення кримінально-процесуального законодавства.

Ключові слова: судові дебати, судова промова, комунікативний процес кримінального судочинства, кримінально-процесуальна комунікація, кримінально-процесуальна активність.

АННОТАЦИЯ

Мудрак И.В. Коммуникативный процесс в судебных прениях в уголовном судопроизводстве Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2011.

Диссертация посвящена комплексному межотраслевому научному исследованию проблематики коммуникативного процесса национального уголовного судопроизводства. Авторское видение концепции комплексного познания сущности и значения уголовно-процессуальной коммуникации в уголовном судопроизводстве охватывает исследование коммуникативных элементов судебного выступления как предмета уголовно-процессуального регулирования, в т. ч. в судебных прениях по уголовному делу, коммуникативных гарантий, правовой активности субъектов уголовного процесса.

Коммуникативный процесс уголовного судопроизводства исследуется как: материальный источник уголовно-процессуального права – неотъемлемая составная системы источников уголовно-процессуального права, что способствует более глубокому анализу процесса правотворчества и процесса реализации уголовно-процессуального права, исследование прямых и обратных связей в рамках процессов отраслевого правотворчества и право реализации (широкое понимание); процессуальный механизм речевого воздействия в судебных прениях по уголовному делу, состоящий из таких коммуникативных составных, как судебная аудитория, судебные ораторы (профессиональные и непрофессиональные), судебная речь и обратная связь (узкое понимание).

Динамичное и цикличное состояние коммуникативного процесса как материального источника уголовно-процессуального права определяют национальная правовая система, действующий уголовно-процессуальный закон, уровень развития уголовно-процессуальной науки, уголовно-процессуальная активность, что в целом ориентирует на совершенствование уголовно-процессуального регулирования общественных отношений (в том числе коммуникативной деятельности субъектов уголовного процесса) с целью полного и эффективного выполнения задач национального уголовного судопроизводства.

Модель коммуникативного процесса сферы уголовного судопроизводства как система символических структур уголовно-процессуальной коммуникации воплощает в себе форму (коммуникативный дискурс), метод (уголовно-процессуальная деятельность) и цель (уголовно-процессуальная активность).

Право субъектов уголовного процесса на процессуальную коммуникацию обеспечивается уголовно-процессуальными гарантиями и в этом контексте должно отражать коммуникативно-правовые потребности современного социума.

Ключевые слова: судебные прения, судебная речь, коммуникативный процесс уголовного судопроизводства, уголовно-процессуальная коммуникация, уголовно-процессуальная активность.

SUMMARY

Mudrak I.V. The communicative process in judicial debate in criminal procedure of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the Scientific Degree of Candidate of Law. Speciality 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Judicial Examination. – National University “Odessa Academy of Law”, Odessa, 2011.

The problem questions of methodological, theoretical and applied character of the communicative process in national criminal procedure are examined in the thesis. The system inter-sectoral analysis formulates the author's vision of complex cognition conception of criminal process communication essence and significance in criminal justice. Communicative elements of judicial appearance as of the subject of criminal proceeding regulation, also in a framework of judicial debate, communicative guarantees, problems of legal activity of criminal proceeding subjects are researched.

It is making offers regarding improvement of criminal proceeding legislation.
Key words: judicial debate, judicial speech, communicative process of criminal justice, criminal proceeding communication, criminal proceeding activity.